

22 SZAVAD VILÁGOSSÁG AZ UTAMON

Bibliai ismeretterjesztő füzetek

**Megjelenik a Keresztény Értelmiségi Kör
és az Agapé Kiadó gondozásában a Hitélet folyóirat mellékleteként**

22A – A CSAPÁS NEM MINDIG BÜNTETÉS (JÓB ÉS A PRÉDIKÁTOR)

Izrael bölcsei hosszú időn át azt tanították, hogy Isten közvetlenül, még ezen a földön megjutalmazza az erényt és megbünteti a bűnös cselekedeteket. Ezt hirdették a legrégebbi írások, a Példabeszédek könyve és több zsoltár, de későbbi írások is, mint pl. a Prédikátor is (Préd – 250. Kr. e.). Az első zsoltárban pl. ezt olvashatjuk: „Boldog ember, aki nem indul a gonoszok tanácsa nyomán, aki nem jár a bűnösök útján és nem vegyül a csúfot úzóik közé. Aki örömét leli Isten törvényében, s parancsairól elmélkedik nappal és éjjel. Olyan, mint a víz partjára ültetett fa, amely kelő időben gyümölcsöt terem, és levelei nem hervadnak. Siker koronázza minden tettét. Nem így a gonoszok, egyáltalán nem. Pelyvához hasonlók, amelyeket elsodor a szél a földről.” (1–4 sorok, de lásd még Zsolt 37,25 és Péld 3,33).

A bölcsek tulajdonképpen csak a fennálló és elfogadott tanítást erősítették meg azzal a változtatással, hogy az egyénre vonatkoztatták azt, amit mások a népre alkalmaztak.

A Bírak könyve a következőképpen foglalta össze Izrael történetét: ha a nép hűséges Jahvéhoz, akkor a békesség és a haladás lesz osztályrészévé. A hűtlen népet válság, háború és csapás sújtja.

Ebben a leegyszerűsített megállapításban felfedezük a Második Törvénykönyv alap gondolatát, amely különösen a 28. fejezetben jut kifejezésre, s amely a következőképpen összegezhető: ha Izrael helyesen viselkedik, Jahvé időben bocsát rá esőt, megtölti magtárait és megsokszorozítja a termést. Ha azonban nem engedelmeskedik, akkor olyan csapásokkal sújtja, mint Egyiptomban.

Hasonló gondolatmenet lelhető a Királyok könyvében is, ahol Szamaria és Jeruzsálem bukását az előbbi bűnök, kiváltképpen a királyok bűnei követ-

kezményének tartják. A későbbi nemzedékek úgy hitték, hogy atyáik és vezetőik miatt kell bűnhődniük.

TÚLZOTT LEEGYSZERŰSÍTÉS

Az életnek ilyen leegyszerűsített elemzését és magyarázatát nem tudjuk elfogadni, mert tapasztalatunk szerint minden ellene szól. Vannak például gazdag, és vannak szegény nemzetek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az elsőeknek nagyobb a hitük, és hogy jobban tisztelik Istent. Vannak egyének is, akik gazdagságot halmoztak fel, de semmivel sem istenfélőbbek és nem jobbak, mint a többiek. Ezzel szemben vannak szorgalmas és becsületes parasztok, akik alig tudnak megélni munkájukból, vannak jó édesanyák, akik belehalnak a szülésbe, vannak gyerekek, akik fizikai vagy pszichikai fogyatékossgal születnek. Nagy igazságtalanság lenne, ha ezt Isten büntetésének tartanánk (olvassa el Jn 9,1–3).

Ezt nemcsak mi tapasztaljuk. Voltak az izraeliták között is, akik elvetették azt a hagyományos tanítást, amely szerint Isten már ezen a földön megjutalmazza, illetve bünteti az embert a cselekedetei – erényei vagy bűnei – alapján. Íme három példa:

– Joziás király jó, hívő és istenfélő ember volt. Biztosan tudjuk, hogy 39 éves korában meghalt. Vajon ez Isten büntetése?

– Jeremiás próféta teljesen Isten Szava hirdetésének szentelte magát, az élete azonban csupa szenvedés volt. Vajon ez Isten büntetése?

– A száműzöttek számtalanszor feltették a kérdést, hogyan lehet az, hogy a pogány Babilónia akkora hatalomra tett szert, míg az ártatlan izraelitáknak atyáik bűnei miatt kellett bűnhődniük. Ezekiel szakít a ha-

gyománys nézettel, s azt mondja, hogy a jövőben mindenki egyéni jutalomban, illetve büntetésben részesül saját cselekedetei alapján – de ezen a földön. Azért beszélt így, mert még nem értette világosan, hogy az igazak a halál után az örök boldogságot fogják élvezni. Az ártatlanok szenvedésének kérdése még mindig nyitott maradt.

A GONOSZSÁG MISZTÉRIUM

A Kr. e. 5. század egyik névtelen bölcse közelítette meg ezt a forró témát, s ezzel nagy előrelépés történt a kinyilatkoztatás terén. Az Ószövetség és a világirodalom egyik legcsodálatosabb könyvéről – Jób könyvéről van szó. A szerző egy keleti elbeszélés alapján szerkesztette meg mesterművét. Szerkezetének vázlatát a következőképpen néz ki.

A dráma

Jób – a főszereplő – igaz, istenfélő ember. Igen gazdag, több ezer állatot birtokol, hét fia és három lánya van. Jahvé a mennyben büszke arra, hogy ilyen szolgálja van, de az angyalai közül az egyik, aki hatalmat kapott a földön, követeléssel járul eléje: „Egy napon az történt, hogy az Isten fiai fölkerekedtek, és az Úr elé járultak. A sátán is megjelent köztük. Az Úr így szólt a sátánhoz: »Honnét kerülsz ide?« A sátán ezt felelte az Úrnak: »Szerte bebarangoltam a földet és bolyongtam rajta.« Akkor az Úr így szólt a sátánhoz: »Felfigyeltél-e szolgálomra, Jóbra? Mert nincs hozzá fogható a földön: feddhetetlen, derék ember, féli az Istent és kerüli a rosszat.« A sátán azt válaszolta az Úrnak: »Talán bizony ingyen olyan istenfélő az a Jób? Nem magad emeltél-e sövényt köré, háza és minden vagyona köré? Megáldottad keze munkáját, úgyhogy birtoka egyre gyarapszik a földön. Csak nyújtsd ki egyszer a kezedet és nyúlj hozzá egész vagyónához! Szavamra, szemtől szemben fog majd káromolni!« Az Úr erre azt mondta a sátánnak: »Nos, kezembe adom mindenét, amije van. Csak rá magára nem szabad rátenned a kezedet.« Erre a sátán eltávozott az Úr színe elől.” (1,6–12)

Attól a pillanattól kezdve a csapások sokasága zúdul Jóbra: állatai tűzben pusztulnak ki, a többi elrabolják, fiai egy leomlott tető alatt lelik halálukat. Jób mindenért csak áldja Istent. Utána komolyan megbetegszik, de türelmét ekkor sem veszti (olvassa el a C71-et). Közben három bölcs keresi fel, az áldozat barátai. Testileg annyira deformálódott, hogy kezdetben nem ismerték fel (mint Jahvé Szolgáját az Izajás 52,14-ben). Hét napon és hét éjjelen át nem jött szó ajkukra a nagy szenvedés láttán.

Elfogadhatatlan magyarázat

Jób egyik panaszát (3) hosszú vita követi, mely három téma köré fonódik: 4–14; 15–21; 22–31. Öreg-ségi sorrendben a barátok egymás után szólalnak meg, de Jób mindegyiküket megcáfolja. Ez első és a második megszólaló őt hibáztatják, s egyben felszólítják a megtérésre. A harmadik mindennel vádolja, és arra ösztönzi, legyen megfontoltabb (11,13). Jób azonban továbbra is ártatlannak vallja magát. A második és a harmadik vitában megszólalásukban a bölcsök ugyanazokat az érveket hozzák elő, és ugyanarra a tanításra támaszkodnak, miszerint a szenvedés büntetés, és Jób meg a családját azért éri a csapás, mert ő vagy a családja vétkezett. Jób Istennél keres védelmet, akihez kéréssel fordul, mutassa meg, miért bánik vele úgy, mintha ellenség lenne (29–31).

Jahvé válasza

Isten ironikus választ ad Jóbnak, miközben arra ösztönzi, hogy gondolkodjon el a természet csodái fölött (C72). Vannak a világban olyan dolgok, amelyeket az ember nem ért, és nem is érthet meg. Az embernek alázatosságra kell öltözködni Isten előtt, aki hatalmas, és aki irányítja a világot, amelyben annyi rendetlenség van. Jahvénak ez a válasza nem elégti ki büszkeségünket. Jób azonban meghajol előtte, hozzá irányítja életét, hódol az isteni bölcsesség előtt, és olyan Istent sejtet meg velünk, akit a bölcsök nem ismernek, és aki majd egy napon, ahogyan tudjuk is, engedelmes lesz mindhalálig – a kereszthalálig – hogy megszabadítson bennünket a gonosztól (C73).

Isten elmarasztalja a három bölcsöt. A természeti katasztrófák és a személyes csapások – a hurrikán, a földrengés, a betegség – nem Isten büntetése. Isten visszaadja Jóbnak a boldogságot, amivel azt üzeni, hogy a belé vetett hittel fogunk győzedelmeskedni a csapások fölött 42,7–16).

IGAZ-E, HOGY A GAZDAGOK BOLDOGOK?

Két évszázaddal később a Prédikátor egy másik gyakran felvetődő kérdést taglal. A téma már Jób esetében is előfordul. A szent író azt az üzenetet közvetíti, hogy az ember nem boldog, bármennyit is birtokol. A gazdagság s az élvezetek nem hozzák meg az áhított boldogságot, mert minden **hiábavalóság** (C74). A Jeruzsálemi Biblia kommentárjában olvassuk, hogy ahhoz, hogy megértsük „Boldogok a lélekben szegények”, előbb meg kell értenünk, hogy nem igaz, hogy „boldogok a gazdagok”.

22B – KIEGÉSZÍTŐ OLVASMÁNYOK

JÓB KÖNYVE

A könyvnek fő tárgya nem az, hogy vajon a szenvedés miként hozható összhangba Isten igazságosságával, hanem egy gyakorlati erkölcsi kérdés: az emberi létbe hogyan lehet a szenvedést beépíteni. Jób barátai a hagyományos felfogást képviselik: minden szenvedés a bűn büntetése; Jób tehát vizsgálja meg lelkiismeretét, térjen meg és vezekeljen. Ez ellen a szívtelen állaspont és kategorikus elítélés ellen – tapasztalatai alapján – szót emel. Biztos magában, meg van győződve ártatlanságáról és mer Istentől bizonyítékot kérni, sőt számít rá, hogy Isten helyreállítja becsületét és kárpótolja szenvedéseiért és veszteségeiért, ha átmenetileg elbizonytalankodik és fél is. Ez be is következik. Ezzel a tanítással megoldja azt a nehézséget, amely az Ószövetségnek abból a tanításából következett, hogy a bűn szükségszerűen büntetést von maga után. Rávilágít, hogy a jó sors és a jámborság, a balsors és a bűn nem tartoznak szükségszerűen össze, ahogy a valóságban találkozunk ezekkel a kategóriákkal, az sokszor érthetetlen, sőt abszurd az emberi értelem számára. De a szerző hisz Isten végtelen bölcsességében és semmisége tudatába rábízta magát. A könyv egyike az Ószövetség és egyáltalán a világirodalom legszebb könyveinek. Tömörsege és a sok alkalmi szóalkotás (hapax legomenon) miatt egyszersmind nehéz olvasmány: a bölcsék vitája, bírói eljárás, siratók és himnuszok épülnek bele. Tehát nem egységes tanítóköltemény, de nem is bírósági jegyzőkönyv vagy siratóéneke. Van benne valami a drámából, de tanító célzatú: Jób példája segítsen az embereknek megbirkózni sorssal.

Haag, Herbert: Bibliai lexikon

PRÉDIKÁTOR KÖNYVE

A könyv a héber szövegben Kohelet; ez az „összegyűlni, illetve a szót vinni” jelentésű kahal szóból származik és azt jelöli, aki a nép gyülekezetében (gör. ekkleszia, ebből ekkleziasztész, latin megfelelője: Ecclesiastes) hivatásszerűen viszi a szót.

Tartalma

A címet (Préd 1,1) és az utószót (epilógust) nem tekintve a könyv 7 sorozat mondást ölel fel minden földi dolog hiábavalóságáról, ahogy az elején és a végén ezt jelzi is (1,2; 12,8). Lazán összefüggő elmélkedések követik egymást (határozott gondolatmenet nélkül) az élet rövidségéről, minden emberi fáradtság hiábavaló voltáról, a munka értelmetlenségéről stb., rendszerint saját tapasztalatokra való hivatkozással. A mondásoknak mind a 7 sora az élet élvezetére való felhívással zárul (2,24; 3,12; 3,22; 5,17; 8,15; 9,7; 11,7), de azért a szerző nem teljesen evilági szemléletű: az élet javait, élvezeteit Isten ajándékának tekinti (2,24; 5,18 kk.), és tudja, hogy az embernek mindenről számot kell adnia Istennek, így a földi javak felhasználásáról is (3,17; 11,10; 12,14). Látszólag materialisztikus és pesszimista felfogása nagyjából arra vezethető vissza, hogy az alvilágról, s egyáltalán a túlvilágról sötét elképzelései voltak (9,7–10; 11,8), nem látta az eget, amely kárpótlást jelenthetett volna neki a földi élet csalódásaiért.

Haag, Herbert: Bibliai lexikon

22C – ELMÉLKEDÉSRE ÉS MEGBESZÉLÉSRE AJÁNLOTT SZÖVEGEK

71. JÓB SZILÁRD HITE

„Mezítelenül jöttem ki anyám méhéből,
és ruhátlanul térek oda vissza.
Az Úr adta, az Úr elvette,
legyen áldott az Úr neve!”

„Ha a jót elfogadjuk Isten kezéből, miért ne fogadnánk el a rosszat is?”

Jób 1,21; 2,10

72. ISTENT NEM VONHATJUK FELELŐSSÉGRE

A viharból szólt az Úr Jóbbhoz és azt mondta:
Nosza, övezd fel, mint a hős, a derekadat! Kérdezni szeretnék, világosíts fel!

Semmivé akarod tenni igazamat, el akarsz ítélni, hogy igazad legyen?

Van-e karod olyan, mint Istennek?

Tudsz-e hangoddal, mint ő mennydörögni?

Ékesítsd fel magad fönséggel s nagysággal, öltözködj csak fel fénybe, méltóságba!

Engedd szabadjára haragod árját,
nézd meg, ami csak büszke és hajlítsd meg!
Alázd meg a gőgöst egy pillantásoddal,
tipord el helyükön a gonosztevőket!

Jób 40,6–12

73 HIT, DE ALÁZATOSSÁG IS

Jób válaszolt az Úrnak, s így szólt:
Most már tudom, hogy akármit megtehetsz,
nincs gondolat, amely neked lehetetlen.
Én borítottam tervedet homályba,
olyan szavakkal, amelyekből hiányzik a tudás.

Azelőtt csak hírből hallottam felőled,
most azonban saját szememmel láttalak.
Ezért visszavonok mindent és megbánok,
porban és hamuban!

Jób 42,1–3 és 5–6

74 MINDEN HIÁBAVALÓSÁG

Mindennek megvan az órája és minden szándék-
nak a maga ideje az ég alatt:

Van ideje a születésnek és a halálnak; ideje az ül-
tetésnek és az ültetvény kiszedésének.

Ideje az ölésnek és ideje a gyógyításnak, ideje a
bontásnak és ideje az építésnek.

Ideje a sírásnak és ideje a nevetésnek; ideje a jaj-
gatásnak és ideje a táncnak.

Ideje a kő eldobálásának és ideje a kő összeszedé-
sének; ideje az ölekezésnek és ideje az öleléstől va-
ló tartózkodásnak.

Ideje a keresésnek és ideje az elvesztésnek; ideje
a megőrzésnek és ideje az eldobásnak.

Ideje az eltépésnek és ideje a megvarrásnak; ideje
a hallgatásnak és ideje a szólásnak.

Ideje a szeretetnek és ideje a gyűlöletnek; ideje a
háborúnak és ideje a békének.

Hiábalóság, csak hiábalóság, ezt mondja a
prédikátor, hiábalóság, csupa hiábalóság. Min-
den hiábalóság!

Azt mondtam magamban: Rajta! Próbálkozzál a
vigassággal és élvezd az életet! De kiderült: ez is hi-
ábalóság. A nevetésre azt mondtam: Bolondság! És
a vigasságra: Mire jó ez?

Préd 3,1–8; 1,2; 2,1–2

22D – ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Fogalmazza meg, milyen álláspontot képvisel a
Második Törvénykönyv az áldással és az átokkal kap-
csolatban!

2. Összegezze néhány szóban, hogyan vélekedtek
a későbbi nemzedékek a Második Törvénykönyv ki-
jelentésével kapcsolatban!

3. Mi a véleménye Ezekielnek arról, hogy hogyan
ítéli meg Isten a cselekedeteinket?